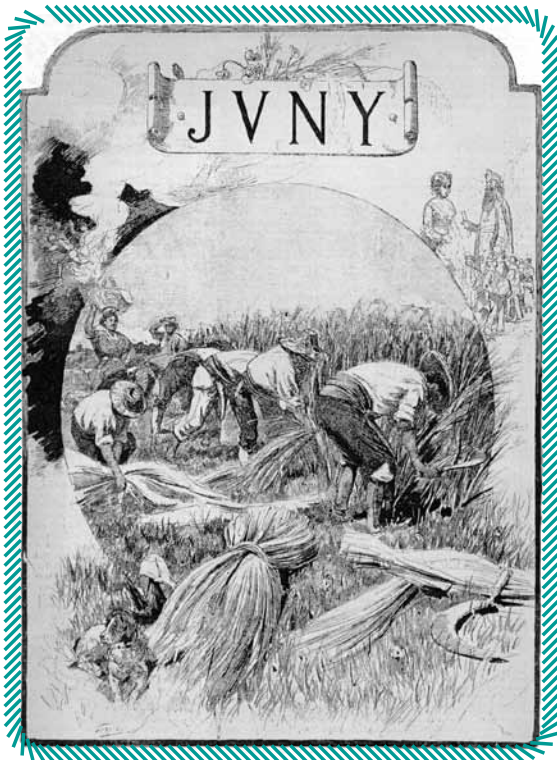

Els mesos de l'any

EUGENI S. REIG

Els noms dels mesos de l'any són: *gener, febrer, març, abril, maig, juny, juliol, agost, setembre, octubre, novembre* i *desembre*. Estudiem-los per separat.

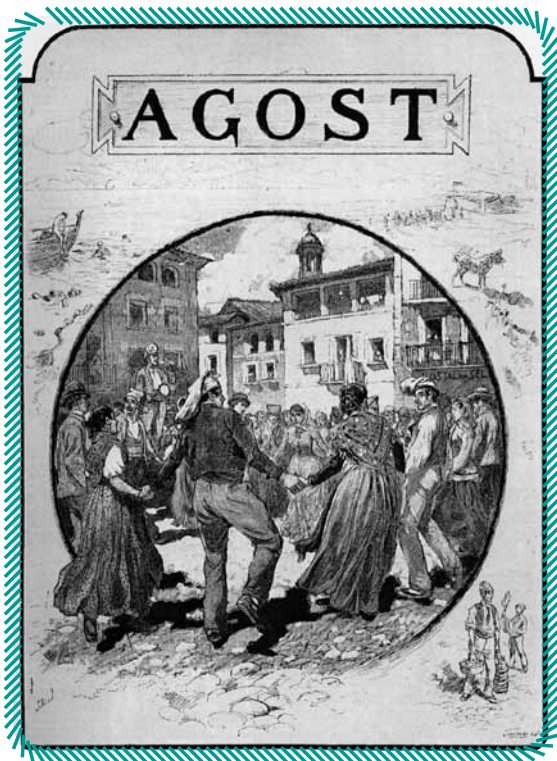
Gener

El nom del primer mes de l'any deriva del llatí vulgar *jenuariu(m)* i aquest del llatí clàssic *januariu(m)*, que significa 'que pertany a Janus', ja que el mes estava consagrat a aquest déu romà de dues cares, custodi de les portes i claus del cel i de la terra. Regia el pas dels dies i de les nits i, per això, també dels mesos. La forma del llatí vulgar *jenuariu(m)* és analògica amb *februariu(m)*.

La variant formal *giner*, àmpliament usada des d'antic, és conseqüència del fenomen de tancament de la *e* en algunes paraules començades per *gen-*, molt corrent en valencià. Així, paraules com ara *gener, genoll, general, genet, geneta* o *genovés* poden tindre, en determinats llocs, la pronúncia popular «giner», «ginoll», «gineral», «ginet», «gineta» o «ginovés». Aquest tancament de la *e* en *i* no és universal i fluctua molt, ja que en alguns llocs es produïx i en altres no, en alguns llocs es tanca la *e* de determinades paraules però no la d'altres i, fins i tot, hi ha llocs on coexistixen formes amb *e* i formes amb *i*. També hi ha determinades paraules començades per *gen-* en les quals no es produïx mai enlloc el tancament en *i*, com ara *gendre, generós, generositat, geniva, gent, gentada, genteta, gentola* o *gentil*. Com que la cosa és molt com-

El calendari romà era, inicialment, lunar. L'any tenia 304 dies i deu mesos, que s'anomenaven *Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Quinctilis, Sextilis, September, October, November, December*. El primer dia de l'any era l'u de *Martius*. Posteriorment s'hi varen afegir, a continuació de *December*, dos mesos més, *Januarius* i *Februarius*. Amb aquest canvi l'any va passar a tenir 12 mesos i 354 dies. El 153 aC es va decidir que l'any començara l'u de *Januarius* en lloc de l'u de *Martius*. El calendari continuava sent lunar i bastant inexacte i calia intercalar-hi alguns dies —onze o dotze— per a fer que fóra coherent amb el ritme de la natura. Aquests dies, que no pertanyien a cap mes, s'afegien a continuació del 23 de *Februarius*, quan acabaven les *Terminalia*, festes en honor del déu *Terminus*, deïtat tutelar de les fronteres. Juli Cèsar (100-44 aC), tribú, summe pontífex, censor, dictador vitalici i *imperator*, va introduir el calendari solar de 365 dies per tal de substituir l'any lunar. L'any 44 aC, en què Juli Cèsar va ser assassinat, el mes *Quinctilis* es va anomenar, en honor seu i a proposta del cònsol Marc Antoni, *Julius*, ja que era el mes del seu naixement. En temps d'Octavi Cèsar August (62 aC - 14 dC), nebot i fill adoptiu de Juli Cèsar, el mes *Sextilis*, per un *senatusconsultum* del 23 aC, va ser anomenat *Augustus* en honor de l'emperador.

plexa, la millor solució és no consagrar com a forma culta cap de les variants populars començades per *gin-*, malgrat que siguem molt antigues i tinguen tradició literària. Així, doncs, escriurem sempre *gener*, mai *giner*.

Febrer

El nom del segon mes de l'any deriva del llatí *februariu(m)*, derivat de *februus*, que significa 'que purifica'. La *februa* era una festa de purificació i expiació que els romans celebraven el mes de febrer. *Februa* era un epítet de Juno, com a deessa de la purificació. El mateix qualificatiu (*frebruus*) es donava a Plutó, déu de l'Avern.

Març

El nom del tercer mes de l'any ve del llatí *martiu(m)*, vocable que deriva de *Mars*, *Martis*, déu de la guerra, a qui era consagrat. Segons Ovidi, Ròmul, el mític fundador de la ciutat de Roma, fill del déu Mart i germà bessó de Remus, va ser qui va dedicar aquest mes a son pare. Els romans eren un poble bel·licós i dedicaren el primer mes de l'any –que després va passar a ser el tercer– al déu de la guerra.

Abril

El nom del quart mes de l'any deriva del llatí *april(m)*. L'ètim és incert. Segons alguns autors llatins (per exemple, Varró i Macrobi), aquest mot deriva del verb *aperio*, *aperire* (= obrir) i expressa la idea que la natura s'obri, que les flors esclaten, és a dir, que comença la primavera. Molts autors moderns suposen que deriva de l'etrusc **Apru* (= Afrodita), deessa de l'amor i de la bellesa.

Maig

El nom del cinquè mes de l'any deriva del llatí *maju(m)*, perquè estava dedicat a la deessa Maia, protectora del creixement dels fruits i mare de Mercuri, el missatger dels déus. A Roma també l'anomenaven *Majesta* i sovint la identificaven amb la *Bona Dea*, divinitat de la terra objecte d'un culte misteriós celebrat només per dones en una cova de Roma. Es creia que la *Bona Dea* protegia la fecunditat dels camps, la gestació i la salut.

Juny

El nom del sext mes de l'any deriva del llatí *juniu(m)*, perquè, probablement, estava dedicat a Juno, reina dels déus que, amb Júpiter, el seu espòs, i Minerva, integrava la tríada capitolina. Era protectora de la dona, de la vida conjugal i dels parts. Tenia l'epítet de *Lucina* (derivat de *lux lucis*, 'llum'), perquè ajudava a vindre a la llum feliçment.

Juliol

El nom del setè mes de l'any deriva del llatí *julius*, nom posat en memòria de Juli Cèsar, tribú, *pontifex maximus*, censor, dictador vitalici i *imperator*, autor del calendari julià, anterior al calendari gregorià que usem actualment.

Són molt corrents les pronúncies populars «juriol», «joliol» i «joriol», que no s'han d'usar mai en la llengua culta, ni oral ni escrita.

Agost

El nom de l'octau mes de l'any deriva del llatí vulgar *agustu(m)* i aquest del llatí clàssic *augustus*, nom posat en memòria de l'emperador romà Octavi Cèsar August.

Setembre

El nom del novè mes de l'any deriva del llatí *septembre(m)*, perquè era, antigament, el seté. A proposta de l'emperador Calígula se li va canviar el nom pel de *Germanicus*, que era el nom autèntic d'aquest emperador. El canvi es va mantenir durant algun temps, però molt poc.

Octubre

El nom del desè mes de l'any deriva del llatí vulgar *octobre(m)*, perquè aquest mes era, antigament, el que feia huit. Es va intentar canviar el nom d'aquest mes pel de l'emperador Dioclecià, però el canvi no va triomfar.

Novembre

El nom de l'onzé mes de l'any deriva del llatí *novembre(m)*, perquè era, antigament, el que feia nou.

Desembre

El nom del dotzé mes de l'any deriva del llatí *decembre(m)*, perquè era, antigament, el desé. ♦

